

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research

Cilt: 14 Sayı: 76 Şubat 2021 & Volume: 14 Issue: 76 February 2021

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

YAKUT-AHLÂKÎ ZEKÂ ÖLÇEĞİ YAKUT-MORAL INTELLIGENCE SCALE

Selahattin YAKUT*
İdris YAKUT**

Öz

İnsanın daha erdemli bir yaşama odaklanmasına ve evrensel insani değerleri önceleyen bilinçli tercihlerde bulunmasına atf niteliği taşıyan ahlâkî zekâ, her şartta ve her ortamda ahlâkî olanı önceleyen tutumlarda motivatör olarak dışsal etkenler yerine insanın kendi içsel dinamiklerine vurgu yapan bir kavramdır. Zeka ve ahlâk gibi insanın duygu, düşünce, davranış, sosyal ve dinî tüm yönleriyle ilişkilendirebileceğimiz iki değer şemasını bünyesinde taşıyan bu kavramın; bağımlılık, suç, şiddet, intihar, adaletsizlik, eşitsizlik gibi günümüz dünyasının kaotik unsurlarıyla mücadelede bir enstrüman olarak kullanılabilmesi öngörülmektedir. Erdemli tercihlerde içsel disipline gönderme yapan ve ahlâkın insan psikolojisi üzerindeki etkilerine de ışık tutan yönüyle ahlâkî zekâ; din, psikoloji ve eğitim açısından yükselen bir değer olmaya aday olarak görülebilir. Bu bağlamda ahlâkî zekânın önemine vurgu yapan çalışmamızda, bireylerin ahlaki zeka düzeylerini belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmek amaçlanmıştır. Yozgat Bozok Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 20.01.2021 tarih ve E-3211 sayılı kararıyla etik ilkelere uygunluğu teyit edilen çalışmada 507 üniversite öğrencisi üzerinde online olarak anket uygulanmıştır. Ölçek geliştirilirken literatür taraması yapılmış, uzman görüşleri alınmış ve buna göre madde havuzu oluşturularak faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin KMO değeri .776 ve Bartlett test değeri 1263,083 olarak hesaplanmış olup, chi-square değerinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, "empati" ($\alpha = .827$), "vicdan" ($\alpha = .791$), "öz denetim" ($\alpha = .803$), "nezaket" ($\alpha = .772$) olarak adlandırılan dört faktör belirlenmiştir. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans % 57.436 olup maddelerin faktör yükleri .443 ile .836 arasında değişmektedir. Toplam 20 maddeden oluşan ölçeğin Cronbach's Alpha iç tutarlık katsayısı .845 olarak ölçülmüştür. Bu yönüyle ölçeğin yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu ifade etmek ve kullanılabilirliğini vurgulamak mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Ahlâk, Zekâ, Ahlaki Zekâ, Ölçek Geliştirme.

Abstract

Moral intelligence, which is a reference to people's focus on a more virtuous life and making conscious choices that prioritize universal human values, is a concept that emphasizes the inner dynamics of the human, rather than the external factors, as a motivator in attitudes that prioritize the moral in every condition and environment. This concept, which contains two value schemes such as intelligence and morality, which we can associate with all aspects of human emotion, thought, behavior, social and religious; It is predicted that it can be used as an instrument in combating the chaotic elements of today's world such as addiction, crime, violence, suicide, injustice and inequality. Moral intelligence, with its aspect that refers to inner discipline in virtuous choices and sheds light on the effects of morality on human psychology; It can be seen as a candidate for rising value in terms of religion, psychology and education. In this context, our study emphasizing the importance of moral intelligence, aimed to develop a valid and reliable measurement tool to determine the moral intelligence levels of individuals. In the study whose compliance with ethical principles was confirmed by the decision of Yozgat Bozok University Ethics Commission dated 20.01.2021 and numbered E-3211, an online questionnaire was applied to 507 university students. While the scale was being developed, the literature was searched, expert opinions were taken, and factor analysis was made by creating an item pool accordingly. The KMO value of the scale was calculated as .776 and the Bartlett test value as 1263,083, and the chi-square value was found to be significant. As a result of the analysis, four factors named "empathy" ($\alpha = .827$), "conscience" ($\alpha = .791$), "self-control" ($\alpha = .803$), "kindness" ($\alpha = .772$) were determined. The total variance explained by the scale is 57.436%, and the factor loadings of the items range between .443 and .836. The Cronbach's Alpha internal consistency coefficient of the scale consisting of 20 items was measured as .845. In this respect, it is possible to state that the scale has a high level of reliability and to emphasize its usefulness.

Keywords: Psychology of Religion, Morality, Intelligence, Moral Intelligence, Scale Development.

* Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Psikolojisi ABD,
ORCID: 0000-0002-3189-2123, E-mail: selahattin.yakut@yobu.edu.tr

** Dr., Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı; Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Sosyolojisi ABD, ORCID:0000-0001-8741-7842),
yakut2094@gmail.com

1. Giriş

Geçmişten günümüze ahlâk filozoflarının sorguladığı ahlakla ilişkilendirilen ve dinlerde de karşılık bulan çok sayıda soru vardır: Doğru ve yanlışın ne olduğu, hayatımıza rehberlik etmesi gereken değerler, adil ve iyi olmanın anlamı, iyi bir hayat ve iyi insan sözünün anlamı, insanın nasıl iyi insan olabileceği, ahlakla zeka arasındaki ilişki ve dahası (Pana,2006). Tüm bu sorular, ahlâkla ilgili skandalları ve ihlalleri bünyesinde barındıran modern dünyada da varlığını korumakta ve cevap arayışını sürdürmektedir. Sosyal, siyasi, ekonomik hemen hemen her alanda görülen ve gittikçe etki sınırlarını genişleten ahlak ihlalleri, insanların ontolojik olarak sahip oldukları haklarını kullanma önünde de en büyük engellerden birisi olarak değerlendirilebilir. Hak, adalet, eşit paylaşım, nezaket, hoşgörü, vicdan, saygı gibi erdemlere yönelik ahlaki davranışı teşvik etmek ve gelecekte ahlak ihlallerini önlemek için neler yapılabileceği, geleceği inşa etme sürecinde sorumluluk hissedenden herkesin sorguladığı ve cevap aradığı bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Ahlak ve ahlaki davranış kavramları dinî ve kültürel arka planı olan ve toplumların farklı anlamlar yükleyebildikleri yönleriyle evrensel boyutları tartışılıyor olsa da, insanların en doğru ve en yararlıyı seçmeye nasıl motive edileceği problemi evrensel nitelikli bir problem olarak değerlendirilebilir. Bu problem; ahlaki alanlarda daha istikrarlı davranışlar sergileyebilmelerini önceleyen ahlaki zekayı günümüzün en önemli konularından birisi haline getirmektedir.

Yeni bir ürün ortaya koyabilme ve gerçek hayatta karşılaşılan problemlere etkili ve verimli çözümler üretebilme becerisi (Gardner, 1999) olarak tanımlanan zeka ile insanın duygu ve düşünce dünyasını şekillendiren değer yargılarının tümü (İzveren, 1980) ve .doğruyu yanlış ayırt etme kriteri (Carter and Good,1973) şeklinde tanımlanan ahlâkı bir araya getiren ahlaki zeka, ahlak ve zekanın anlam zenginliklerini de kapsayan bir anlam derinliğine sahiptir. Doğruyu yanlıştan ayırma kapasitesi; güçlü etik inançlara sahip olmak ve doğru ve onurlu davranmak için onlara göre hareket etmek (Borba, 2001), kişisel değerlerimizi, hedeflerimizi ve davranışlarımızı evrensel insani değerlere göre şekillendirme kapasitesi ve ahlaki işleyişi kolaylaştıran yetenek (Lennick and Kiel, 2005), “hem kendine hem de başkalarına zarar vermeyen düşünce, tavır ve davranışlar içinde olma becerisi; sağlam ahlaki değerlere sahip olma ve bu değerler istikametinde, yaşamını ve davranışlarını şekillendirme kapasitesi; ahlaki olarak doğru kararlar verme ve doğru davranışlar gösterme yeteneği” (Kanoğlu,2019:16) olarak anlamlandırılan ahlaki zeka, insanın kalitesine de referans niteliği taşımaktadır. Zira ahlaki zeka, erdemli davranışların nasihate dayalı format yerine vicdan ve zekasının bir gereği olarak takdim edilmesine atıf niteliğindedir. Bu yönüyle alınacak kararlarda, eylemler ve olaylar karşısında ahlaki değer kriterlerini gözetmek; ahlaki değerlere uygun olmayan alternatifleri devre dışı bırakabilmek ve sadece ahlaki olan alternatiflere odaklanmayı ifade etmektedir. Ahlaki zekanın göstergesi sadece sahip olunan düşünce, değer ve inançlar değildir; bunların ne oranda ve ne etkide uygulamaya konulabildiğidir (Kanoğlu, 2019).

İnsanın tüm eylemlerinde ahlâkı gözetmesi ve ahlâka uygun kararlar verebilmesinin zekânın bir parçası olarak değerlendirilmesi (Kruger (2012) ahlaki zekanın; nezaket, sabır, hoşgörü, saygı, vicdan, kişisel kontrol gibi ahlaki tutum ve davranışla ilişkilendirilebilecek pek çok farklı becerilerin toplamı ve de diğer zeka biçimlerinin somut tezahürlerinin bir kompleksi olarak kabul edilebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla ahlaki yaşam sadece ruhsal bir biçim değil, zekanın bir parçası olarak bilinçli bir tercih ve bilinçli bir aktivite(Pana,2006) olarak görülmelidir. Bu yönüyle doğru şeyi doğru zamanda ve doğru sebeple yapmak olarak anlamlandırılan ahlaki zekayı (Bradshaw,2009) erdemli bir hayat için onu kendi içimizde nasıl geliştirebileceğimiz ve bunu genç kuşaklara nasıl öğretebileceğimiz önemli bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Zira insanların bir arada mutlu bir şekilde ve barış içinde yaşayabileceği bir dünyayı yaratmak için zekâ ile ahlâkın bir araya getirilme zorunluluğu (Gardner, 1999), insanlığın sorunlarını çözmek için sadece düşüncelere yönelik zekâlarla değil, duygulara hitap eden zekâlarla da çalışmalarının gerekliliğine (Altan, 2001) işaret etmektedir.

Ahlâkî zek, dinde ve psikolojide de karşılığı bulunan bir konudur. Zira dinin en temel işlevi, insanları daha ahlâklı davranışlar sergilemeye yöneltmek ve onları erdemli kişiliklere dönüştürmektir. Bu durum dinin amacı konusunda bir enstrüman olarak sembolize edebileceğimiz ahlâkî zekânın dindeki üst düzey karşılığının da bir göstergesidir. Bunun yanı sıra ahlâkî zekâyı, psikolojik sağlıklılık göstergesi olarak da kabul edebiliriz. Çünkü düşüncede, tutumda, tercihlerde en doğru, en yararlı ve en ahlâkî olanı gözetebilmek, insanın psikolojik anlamda bir sağlıklılık göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Literatürde zekanın çok boyutlu olarak işlenmesine paralel bir şekilde ahlaki zekanın da çok boyutlu bir kavram olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu durum ahlaki zekanın, zekanın bir parçası olarak görüldüğünün en somut ifadesidir (Kruger (2012). Bu bağlamda ahlaki zeka çalışmalarının öncüsü olarak

kabul edebileceğimiz Borba (2001), ahlaki zekayı bir kapasite olarak anlamlandırmış ve bu kapasite için empati, vicdan, öz-kontrol, saygı, nezaket, tolerans ve adalet olarak yedi esas özelliğe sahip olmak gerektiğini belirtmiştir. Khampa (2019)'da ölçek geliştirme çalışmasında ahlaki zekayı dürüstlük, saygı, iyilik, vicdan ve öz denetim olmak üzere beş boyutta incelemiştir. Öztürk, Sayılıgil, Yıldız (2019) tarafından sağlık çalışanlar örnekleminde kırkyedi maddelik ahlaki zeka ölçeği de eşitlik, empati, ahlaki zeka, adalet, hoşgörü, özdenetim ve nezaket olarak yedi boyutta oluşturulmuştur. Bhagyalakshmy (2014)'da ahlaki zeka ölçeğinde empati, vicdan, öz denetim, saygı, nezaket, hoşgörü ve adalet boyutlarına yer vermiştir.

Lenik ve Kiel'in(2005), ahlaki zekayla ilgili oluşturdukları modelde şu boyutlara yer vermişlerdir:

1. Dürüstlük: İnandığımız şeyle ona göre hareket ettiğimiz şey arasındaki uyum
2. Sorumluluk: Bireyin hatalarını kabul emesi.
3. İyilik: Başkalarına iyilik etmek
4. Bağışlama: Başkalarının affetme konusunda isteklilik.

Tüm bu bilgiler ışığında ahlaki zekanın birey ve toplum yararına işler açısından son derece önem arz eden bir konu olduğunu düşünebiliriz. Her ahlaki olarak değerlendirilebilecek davranışın ahlaki zeka göstergesi olamayacağını; ahlaki yani doğru gibi görünen bu tür davranışların ya zamanlaması ya nedeni ya da yanlış sonuçlar doğurabilecek nitelikte olduğunu ifade etmek mümkündür (Kanoğlu,2019). Bu bağlamda olayları ve durumları en yararlı sonuçlar doğuracak şekilde yorumlama kapasitesi de ahlaki zekanın bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Toplumların değişmeyen en temel amacı, her bakımdan sağlıklı nesiller yetiştirmek ve onlara daha güvenli bir dünya bırakmak olmuştur. Genç nesillerin sağlıklı yetiştirilmesi, onların duygu, düşünce, kişilik, dinî ve ahlâkî gelişmelerini de kapsayan ve sağlıklı bir eğitim sürecine atıf niteliği taşıyan bir husustur. Tarih boyunca tüm düşünce insanları, eğitimi daha işlevsel hale getirme yolları aramış ve bu konuda sayısız araştırmalara imza atmışlardır. Eğitimin insanlığa katkı sunan bireyler yetiştirme amacı, beraberinde bireysel özelliklere dikkat çeken ve ahlâk ile zekaya da gönderme içeren bir anlam taşır. Bilgi ve bilgiyi en işlevsel şekilde kullanabilme gücünün bir kombinasyonunu içeren ahlaki zekanın çatışmaları çözme, empati kurma, öfkeyi yönetme, adil olma, müzakere etme, kendini kontrol etme vb. yönleriyle eğitiminde kaliteli insan yetiştirme hedefine katkı sunan bir değer olması gerektiği (Khampa,2019) düşünülebilir.

Yapılan literatür taramasında ahlaki zeka konusuna ülkemizde yeterince yer verilmediği görülmektedir. Bu bağlamda çalışmamız araştırmacıların konuya dikkatlerini çekmek ve alandaki eksikliğin giderilmesine katkı sunmak yanında genç kuşakların ahlaki zeka düzeylerinin belirlenmesi ve bu yönde tespit edilen problemlere yönelik çalışmalar yapılabilmesi açısından önemli görülmektedir.

2. Yöntem

Çalışma süresince genel olarak ölçek geliştirilmesinde takip edilmesi gereken aşağıdaki aşamalar uygulanmıştır.

1. Madde Oluşturma Aşaması
2. Uzman Görüşüne Başvurma
3. Ön Deneme aşaması
4. Geçerlik ve Güvenirlik Hesaplama Aşaması (Karasar, 1999).

Madde oluşturma aşamasında ilgili literatür taranmış, maddelerin sade ve anlaşılır olmasına dikkat edilerek 70 maddelik bir soru havuzu oluşturulmuştur. Sonrasında oluşturulan soru havuzunun kapsam geçerliliğini sağlamak amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. İçerik (kapsam) geçerliliği, ölçme aracında bulunan maddelerin ölçme aracına uygun olup olmadığını, ölçülmek istenen alanı temsil edip etmediğini belirlemek için uzman görüşüne başvurularak gerçekleştirilir. Bunun için önce bir grup uzman tarafından ölçme amaçları ve bu amaçların gerektirdiği içeriği temsil edip edemeyeceği tartışılır (Tyler, 1971). Bu çerçevede ölçek maddelerinin ahlaki zekâ düzeyini ölçüp ölçmediğini, anlaşılabilirliğini ve dilbilgisi açısından yeterliliğini belirlemek amacıyla eğitim ve psikoloji alanında uzman 10 akademisyenin görüşleri alınmıştır. Hazırlanan taslak ölçek Yozgat Bozok Üniversitesi'nin on fakültesinde öğrenim gören 507 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Bir ölçekten güvenilir ve anlamlı sonuç almak için testteki madde sayısının 5 katı katılımcıya ulaşılması gerektiği (Anderson, 1988) göz önüne alındığında örneklem grubunun sayısının oldukça iyi olduğu söylenebilir. Bu süreç sonunda hepsi olumlu ifadeden oluşan 20 maddelik ve güvenilirlik katsayısı .845 olarak bulunan bir ölçek geliştirilmiş ve bu ölçeğe "Yakut Ahlaki Zeka Ölçeği" adı verilmiştir.

Yapılan çalışma sonucunda elde edilen verilerinin analizinde çeşitli istatistiksel tekniklerden yararlanılmıştır. İstatistiksel işlemlerin bilgisayar üzerinde yapılmasında SPSS 22.0 istatistik paket programından yararlanılmıştır. Yakut Ahlaki zekâ ölçeğinin yapı geçerliliğini incelemek amacıyla sosyal bilimlerde en çok kullanılan yöntemlerden faktör analizi uygulanmıştır. KMO ve Bartlett Testi sonuçlarına bakılarak faktör analizinin yorumlanabilir olduğuna karar verilmiştir. Yakut Ahlaki Zekâ ölçeğinin güvenilirliği için iç tutarlık katsayıları (Cronbach Alpha) hesaplanmıştır.

Ölçekteki maddeler, beşli Likert tipinde oluşturulmuş ve kişilerin maddelere katılma dereceleri; 1 “Hiç Katılmıyorum”, 2 “Katılmıyorum”, 3 “Kararsızım”, 4 “Katılıyorum” ve 5 “Tamamen Katılıyorum” şeklinde sıralanmıştır. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar da sırasıyla 1,2,3,4,5 olacak şekilde puanlanmıştır. Ölçekten alınacak puan en düşük 20; en yüksek 100 puandır. Puanın yüksekliği ahlâkî zekâ düzeyinin yüksekliğini göstermektedir.

3. Yakut Ahlaki Zekâ Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği

Araştırmada kullanılan Yakut Ahlaki Zekâ ölçeği 20 sorudan oluşmaktadır. Yapılan faktör analizi ölçeğin 4 faktörden oluştuğunu göstermiştir. Ölçek puanının hesaplanmasında aritmetik ortalamalar kullanılmıştır. Puanın 5’e yakın olması kişinin ahlaki zekâ seviyesinin yüksek olduğunu, 1’e yakın olması bu tutum seviyesinin düşük olduğunu, 3’e yakın olması ise orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

Yakut Ahlaki Zeka Ölçeği Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler	$\bar{X}$	Faktör Yükleri	Varyans %	Cronbach Alpha
1.Faktör: Empati				
Başkalarının sorunları, beni kendi sorunlarım gibi ilgilendirir.	3.97	.796	26.313	.827
Arkadaşlarım sık sık bana dertlerini anlatırlar.	4.29	.755		
İnsanlar mutsuz ve üzgün olduklarında onları dinleyip rahatlatmaya çalışırım.	4.62	.754		
Üzgün birini gördüğümde ben de üzülürüm.	4.38	.729		
Kendimi, başkalarının yerine koyarak onları anlamaya çalışırım.	4.49	.713		
2.Faktör: Vicdan				
İletişimde vicdan önemlidir	4.49	.804	12.983	.791
İyi davranış vicdan filtresinden geçen davranışlardır	4.61	.753		
Eylemlerimi vicdanıma götürürüm	4.45	.733		
Vicdan insanın kendisiyle yüzleşmesidir.	4.71	.666		
Vicdan üst düzey bir zihinsel beceridir	4.67	.626		
3.Faktör: Öz Denetim				
Öfke, sevinç, üzüntü gibi duygularımı kontrol altında tutabilirim.	3.61	.836	10.420	.803
Eleştirildiğim durumlarda duygularımı kontrol edip sakin kalabilirim.	3.86	.749		
İyi ya da kötü her durumda davranışlarımı kontrol edebilirim.	3.46	.746		
Sinirlendiğim durumlarda dahi ölçülü olmaya çalışırım.	3.59	.686		
Tepki vermeden önce bana yapılan davranışların nedenlerini anlamaya çalışırım.	4.08	.537		
4.Faktör: Nezaket				
Kaba ve kırıcı konuşmamaya özen gösteririm.	4.41	.792	7.720	.772
Davranışlarımda nazik olmaya özen gösteririm.	4.55	.764		
Konuşmalarında hiçbir zaman insanları aşağılayıcı dil kullanmam.	4.49	.764		
Konuşmalarında karşımdaki insanların haklarını gözetirim.	4.69	.671		
Bizimle konuşanı dinlemek ona nezaket göstermektir	4.80	.443		
KMO= 0,776 Bartlett Test= 1263,083				

Ölçeğin açıkladığı toplam varyans yüzde 57.43'tür. Sosyal Bilimler için bu oranın yüzde 40 ile yüzde 60 arasında olması yeterli olarak görülmektedir (Scherer vd., 1988). Tablodan anlaşılacağı üzere ölçek 4 alt boyuttan oluşmuştur ve bu dört boyut ilgili literatüre göre belirlenmiştir. Birinci faktör "empati" alt boyutunu oluşturmaktadır ve ölçeğin yüzde 26.313'ünü açıklarken güvenilirlik katsayısı .827'dir. İkinci faktör "vicdan" olarak isimlendirilmiştir ve ölçeğin yüzde 12.983'ünü açıklamakta ve güvenilirlik katsayısı .791'dir. Ölçeğin üçüncü alt boyutu "öz denetim" olarak adlandırılmıştır ve ölçeğin yüzde 10.427'sini açıklarken güvenilirlik katsayısı .803'tür. Ölçeğin son alt boyutu "nezaket" olarak isimlendirilmiş ve ölçeğin yüzde 7.720'sini açıklarken güvenilirlik katsayısı .772 olarak tespit edilmiştir. Faktör analizinin yapılması sonucunda ortaya çıkan KMO değeri .776 ve Bartlett test değerinin 1263.083 olduğu, bu testin değerinin istatistiksel olarak da anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p < 0.05$). KMO değerinin asgari .60'dan yüksek olması ölçeğin faktör analizi için uygun olduğunu gösterir (Büyüköztürk vd., 2011). Ölçeğe güvenilirlik analizinin uygulanmasıyla Cronbach's Alpha iç tutarlık kat sayısının .845 olduğu ve ölçek güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

4. Tartışma ve Sonuç

Zeka ve ahlâk, geçmişten günümüze düşünce tarihinin en dikkat çekici kavramları arasında sayılabilir. Çünkü bu iki kavramı bireysel ve toplumsal hayatın tüm dinamikleriyle ilişkilendirmek mümkündür. İnsanın her eylemi ve bu eylemlerindeki tercihleri, onun zekâsı dışında düşünülmemeyeceği gibi yine aynı şekilde ahlâkın kapsama alanı dışında düşünülmesi de mümkün görünmemektedir. Bu anlamda özellikle ahlâk ile zekanın bir araya getirildiği; insanın daha erdemli bir yaşama tüm potansiyellerini işlevsek kılarak katkıda bulunmasına ve tercihlerinde evrensel insani değerleri önceleyen bir yaklaşım içinde bulunmasına atıf niteliği taşıyan ahlâkî zeka, günümüz modern dünyasının yüzleşmek zorunda kaldığı psikososyal problemlerle baş etmede ve daha huzurlu bir dünyanın inşasına katkı aracı olabileceği öngörülmektedir. Bu bağlamda ahlâkî zekânın insanın tüm etkinliklerinde olduğu gibi eğitim sürecinde de karşılık bulduğunu ifade etmek mümkündür. Ahlâkî zekanın eğitime dahil edilmesi, bilgilerle donatılan bireylerin bu bilgilerini en yararlı şekilde kullanmalarına ve aynı zamanda sosyal ve aile hayatındaki rollerinde de sorumluluk eşiklerinin yükselmesine pozitif katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bundan dolayı genç kuşakların ahlâkî zeka düzeylerinin ölçülmesi amacıyla geliştirilen ölçek, problemlerin önceden tespiti ve bu problemlere çözüm üretme açısından önemli görülmektedir.

Tüm bu amaçlarla 70 taslak maddeden oluşturulan Yakut Ahlaki Zekâ ölçeği online olarak 507 öğrenciye uygulanmış ve bunun sonucunda 20 maddeden oluşan nihai bir ölçek oluşturulmuştur. 20 maddeye uygulanan KMO değeri .776 ve Bartlett testi değerinin 1263.083 olduğu, bu testin değerinin istatistiksel olarak da anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,001$). Ölçekteki maddelerin toplam varyans değerleri incelendiğinde ise analize alınan 20 maddenin öz değeri 1'den büyük olan 4 faktör altında toplandı ve bu 4 faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları varyans % 57,43'tür. Bununla birlikte ölçekte yer alan maddelerin faktör yük değerlerinin 0.443 ve 0,836 arasında olduğu görülmüştür. Ölçeğin "empati" olarak isimlendirilen birinci faktörünün güvenilirlik katsayısı .827, "vicdan" olarak adlandırılan ikinci faktörün güvenilirlik katsayısı .791, "öz denetim" olarak isimlendirilen üçüncü faktörün güvenilirlik katsayısı .803 ve "nezaket" olarak adlandırılan son faktörün güvenilirlik katsayısı .772'dir. Ölçeğin toplam güvenilirliği ile ilgili olarak Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı ise $\alpha = .845$ olarak bulunmuştur.

Sonuç olarak yapılan çalışmadan elde edilen verilere göre, geliştirilen ölçeğin ahlâkî zekâ düzeyini ölçmede güvenle kullanılabilmesini söylemek mümkündür. Ayrıca ölçek maddelerinin anlaşılabilirliği doğrultusunda, ölçeğin ilköğretim düzeyi üzerinde tüm eğitim düzeyinde ve yaş gruplarında uygulanabileceğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Altan, M. Z. (2001). Intelligence reframed: multiple intelligences for the 21st century. A review article. *TESOL Quarterly*, 204-205.
- Anderson, L.W. (1988). *Attitude measurement: Attitudes and their measurement*. In Keeves, J.P. (Ed.), *Educational research methodology and measurement: An international handbook* (pp. 227-256), New York: Pergamon Press.
- Bhagyalakshmy, R., (2014) *Influence of moral intelligence on certain cognitive & affective variables of student teachers of primary level*, Mahatma Gandhi University, Kottayam. Retrieved on January, 2021 from <http://shodhganga.inflibnet.ac.in>
- Borba, M. (2001). *Building moral intelligence. The seven essential virtues that teach kids to do the right thing*. San Francisco: Jossey-Bass publications.
- Bradshaw, John (2009). *Reclaiming virtue*. London: An Hachette Livre UK Company.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz Ş. Ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (6. Baskı), Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Carter, V. & Good, E. (1973). *Dictionary of education*,. 4. Baskı, New York: McGraw Hill Book Company
- Gardner, H. (1999). *Intelligence reframed: Multiple intelligences for the 21. century*, New York: Basic Boks.

- İzveren, Adil. (1980). *Toplumsal töre bilim (Sosyal ahlâk)*. Ankara: A.İ.T.B.A.
- Kanoğlu, M. (2019). *Ahlâki zeka*. 2. Baskı, Ankara: Hayat Yayınları.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Anı Yayıncılık. Ankara.
- Khampa, Dikshaa (2019). Development and standardization of moral intelligence scale. *International Journal of Indian Psychology*, 7(4), 657-665.
- Kruger, T. (2012). *Moral intelligence: The construct and key correlates*. Ph.D. Thesis, University of Johannesburg.
- Lennick, D., Keil, F. (2005). *Moral intelligence, the key to enhancing business performance and leadership success*. New Jersey: Wharton School Publishing. An Imprint of Pearson Education. 5-49.
- Öztürk, H., Sayılı, Ö., Yıldız, Z. (2019). New concept in clinical care: proposal of a moral intelligence scale. *Acta Bioethica*, 25(2), 265-281
- Pana, Laura (2006). Artificial Intelligence and Moral intelligence, *tripleC*, 4(2), 254-264.
- Scherer, R.F. - Wiebe, F.A. - Luther, D.C. - Adams, J. S. (1988). Dimensionality of coping: factor stability using the ways of coping questionnaire. *Psychological Reports*, 62 (3), 763-770
- Tyler, L.E. (1971). *Tests and measurements*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall. N. J.

Faktörler	YAKUT- AHLAKİ ZEKÂ ÖLÇEĞİ					
	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	
Empati	Başkalarının sorunları, beni kendi sorunlarım gibi ilgilendirir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Arkadaşlarım sık sık bana dertlerini anlatırlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	İnsanlar mutsuz ve üzgün olduklarında onları dinleyip rahatlatmaya çalışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Üzgün birini gördüğümde ben de üzülürüm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Kendimi, başkalarının yerine koyarak onları anlamaya çalışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Vicdan	İletişimde vicdan önemlidir	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	İyi davranış vicdan filtresinden geçen davranışlardır	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Eylemlerimi vicdanıma götürürüm	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Vicdan insanın kendisiyle yüzleşmesidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Vicdan üst düzey bir zihinsel beceridir	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Öz denetim	Öfke, sevinç, üzüntü gibi duygularımı kontrol altında tutabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Eleştirildiğim durumlarda duygularımı kontrol edip sakin kalabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	İyi ya da kötü her durumda davranışlarımı kontrol edebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Simirlendiğim durumlarda dahi ölçülü olmaya çalışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Tepki vermeden önce bana yapılan davranışların nedenlerini anlamaya çalışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Nezaket	Kaba ve kırıcı konuşmamaya özen gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Her zaman nezaketi gözeterek davranırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Konuşmalarım da hiçbir zaman insanları aşağılayıcı dil kullanmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Konuşmalarım da karşımdaki insanların haklarını gözetirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	Bizimle konuşanı dinlemek ona nezaket göstermektir	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)